

II-3

**A politika
mint diskurzus**

PTE BTK, Kommunikáció-
és Médiatudományi Tanszék
Kommunikációs Doktori Iskola
2006-2007 tanév II. félév

**SZABŐ
MÁRTON**
szabomarton.e3.hu

Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar

Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék

Kommunikációs Doktori Program

2006-2007 tanév II. félév

A politika mint diskurzus

Koncepció, program, tematika és irodalom

A TANTÁRGY KONCEPCIÓJÁRÓL

A tárgy a társadalmi kommunikáció értelmezésének ahhoz az elméleti tradíciójához kapcsolódik, amely szerint a kommunikáció a valóság formálásának egyik eszköze, vagyis „a kommunikáció – mint társadalmi kommunikáció – a világ *ontológiai* szerkezetének alakulásában aktív” szerepet játszik. (Horányi Özséb) Ez egy filozófia pozíció, amely a huszadik század legjelentősebb tudományos változásából, a filozófia és a társadalomtudományok *nyelvi* fordulatból táplálkozik, és középpontjában az a heideggeri gondolat áll, hogy az emberi lét eleve *megismerés* is, ezért létezésünk egyetlen megjelenése sem választható el ennek *értelmezett* módjától és formájától, vagyis a nyelvtől, amely egyszerre közvetíti és alakítja a világot.

A nyelvi valóság azonban igen sokféle, ezért sokféle módon vizsgálható, így több tudományos iskola alakult ki. A tantárgy a nyelv értelmezésének *hermeneutikai* tradíciójához kapcsolódik, amely nem nyelvészeti szövegtan, de nem is egzegézis vagy a szerzői autentikus jelentés megtalálásáért folyó küzdelem, hanem a világ általános szövegszerűségének megértése, azaz dekonstrukciójára és rekonstrukciójára.. Központi alakja Hans-Georg Gadamer, aki az „Igazság és módszer” című munkájában a történelem s a társadalom létezését értelmezések láncolatának, azaz beszélgetésnek tekintette. Ennek a pozíciónak egyik eredetisége, hogy a történeti-társadalmi hermeneutika nemcsak filozófia, hanem társadalomtudomány is, azaz hordozza egy beszéd vagy szövegközpontú társadalomtudomány lehetőségét, ahogyan ez jól megfigyelhető Clifford Geertz munkásságában.

Ennek a teremtő hermeneutikának vizsgálata és értelmezése megjelent több jelentős szerző munkásságában a *politika* vonatkozásában, akik egy hermeneutikai szemléletű *politikatudomány* kialakítására tettek kísérleteket. Vizsgálatuk tárgyát többnyire politikai diskurzusnak nevezik, de nem maga a szöveg érdekli őket, hanem a politika mint értelmezett vagy kommunikált állapot és változás. Ez a törekvés szakít a pozitivistá és eszencialista felfogással, ami egyben a kommunikációtudományok egyik lehetséges ki-

futása is. Olyan jelentős szerzők törekvéseit számíthatjuk ide, mint Carl Schmitt, Michael Oakeshott, Ernesto Laclau, Kari Palonen és mások. Ezekhez a törekvésekhez ma már számottevő empirikus kutatás kapcsolódik, ami igazolja, hogy a hermeneutika társadalomvizsgálat is.

A feldolgozás programja

Féléves keret arra ad lehetőséget, hogy áttekintsük a jelzett törekvés néhány jelentős alakjának munkásságát, és a kurzus résztvevői elolvassanak néhány fontos szöveget a szerzőktől vagy a hozzájuk kötődő iskola más tagjaitól. A foglalkozás hat egységből áll. Minden egység egy előadásból és egy szemináriumi foglalkozásból áll. Az előadást a kurzusvezető tanár tartja a tematikában jelzett szerzőkről s témákról. Ezután egy követő-szeminárium jön, amelyre a kurzus résztvevői elolvassák a jelzett irodalmat és a kurzusvezető tanár irányításával megbeszélik. A szemináriumi vitát, egyéni hallgatói vállalás alapján, egy referátum és egy korreferátum vezeti be. A referátum támogatja, a korreferátum vitatja a tanulmányban kifejtett gondolatokat. A kurzus elfogadásának három formája van: (kor) referátum tartása, a tárgyhoz kapcsolódó kábé 20 ezer karakteres esszé leadása, illetve egy-egy választott téma szóbeli referálása a kurzus végén.

Tematika és időrendi program

I. HERMENEUTIKA ÉS TÁRSADALOM

1. Előadás. Hans-Georg GADAMER a történelem és a társadalom szövegszerű állapotáról.
2. Szeminárium. Terrel Carver and Matti Hyvärinen: Bevezetés (A politika értelmezése) In Terrel Carver és Matti Hyvärinen: (eds.): *Interpreting the Political. New Methodologies*. 1–6. p. London and New York, Routledge, 1997. (magyarul is kéziratban, fordította Szűcs Zoltán Gábor)

II. ÉRTELMEZÉS ÉS POLITIKA

3. Előadás. Clifford GEERTZ az értelmező társadalomtudományokról
4. Szeminárium. Clifford Geertz: Az ideológia mint kulturális rendszer. Fordította Fejér Balázs. In Clifford Geertz: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások*. 22–62. pp. Budapest: Századvég Kiadó, 1994.

III. POLITIKA ÉS A POLITIKAI FOGALMA

5. Előadás. Carl SCHMITT a politikai fogalmáról.

6. Szeminárium. Carl Schmitt : A végső stádium nézőpontjai és fogalmai. Fordította Cs. Kiss Lajos (Részlet „A partizán elmélete” című könyvből) In Carl Schmitt: *A politikai fogalma. Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok*. Budapest: Osiris – Pallas Stúdió – Attraktor Kft. 2002. 145–162. pp.

IV. POLITIKA ÉS DISKURZUS

7. Előadás. Michael OAKESHOTT a diskurzusközpontú politikáról

8. Szeminárium. Michael Oakeshott: Politikai diskurzus. Fordította Szentmiklósi Tamás Kállai Tibor. In Michael Oakeshott: *Politikai racionalizmus*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 2001.

V. POLITIKAI DISKURZUSELMÉLET

9. Előadás. Ernesto LACLAU diskurzuselmélete.

10. Szeminárium. Ernesto Laclau: Az üres jelölők jelentősége a politikában. In Ernesto Laclau: Why do Empty Signifiers Matter to Politics? In Ernesto Laclau: *Emacipation(s)*. 36–46. pp. London – New York: Verso. 1996. (magyarul is kéziratban, fordította Szabó Márton)

VI. POLITIKA FOGALOMTÖRTÉNETI TÜKÖRBEN

11. Előadás. Kari PALONEN politikai fogalomtörténete

12. Szeminárium. Szabó Márton: A dolgozó mint állampolgár. Fogalomtörténeti tanulmány a magyar szocializmus három korszakaszáról. In *Korall. Társadalomtörténeti folyóirat*. 8. évfolyam, 27. szám, 2007 évi 1. szám (megjelenés alatt)

AJÁNLOTT IRODALOM

Az ajánlott irodalom három funkciót tölt be. Egyrészt a témában való további tájékozódást szolgálja, másrészt segíti a (kor)referátumokat tartók felkészülését és végül az ajánlott irodalomból is választhatnak azok, akik esszét írnak vagy szóban referálnak a kurzus végén. A bibliográfia első része a kurzusvezető tanár írott és szerkesztett könyveit tartalmazza, amelyek a tematika általános hátterét alkotják és a tárgyalt kérdések alaposabb megismerésért szolgálják. Második része követi a tematika tagolását, és az egyes témákhoz tartalmaz további irodalmat.

A)

- SZABÓ MÁRTON (szerk.): *Szövegvalóság: Írások a szimbolikus és diszkurzív politikáról*. Budapest: Scientia Humana, 1997. 344 p.
- SZABÓ MÁRTON: *Politikai tudáselméletek Szemantikai, szimbolikus, retorikai és kommunikatív-diszkurzív értelmezések a politikáról*. Budapest: Universitas-Nemzeti Tankönyvkiadó R 1998. 241 p.
- SZABÓ MÁRTON (szerk.): *Az ellenség neve*. Budapest: József Műhely Kiadó, 1998. 136 p. [fordítások]
- SZABÓ MÁRTON (szerk.): *Beszélő politika: A diszkurzív politika teoretikus környezete*. Budapest: József Műhely Kiadó, 2000. 240 p.
- SZABÓ MÁRTON – KISS BALÁZS – BODA ZSOLT (szerk.): *Szövegváltozatok a politikára: Nyelv, szimbólum, retorika, diskurzus*. Budapest: Universitas-Nemzeti Tankönyvkiadó Rt. 2000. 565 p. [fordítások]
- SZABÓ MÁRTON: *A diszkurzív politikatudomány alapjai: Elméletek és elemzések*. Budapest: L'Harmattan, 2003. 309 p.
E-book: <http://www.hik.hu/tankonyvtar/site/books/b170/index.html>
- SZABÓ MÁRTON: *Politikai idegen. A politika diszkurzív szereplőinek elméleti értelmezése*. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2006. 236 p.
- SZABÓ MÁRTON (szerk.): *Fideszvalóság. Diszkurzív politikatudományi értelmezések*. Budapest: L'Harmattan Kiadó, 2006. 277 p.

B)

I. Hermeneutika és társadalom: Hans-Georg Gadamer

- HANS-GEORG GADAMER: *Igazság és módszer: Egy filozófiai hermeneutika vázlatja*. Fordította Bonyhai Gábor. Budapest: Gondolat Kiadó 1984, vagy Osiris Kiadó, 2003.
- HANS-GEORG GADAMER: Szöveg és interpretáció. Fordította: Hévizi Ottó. In Bacsó Béla (szerk.): *Szöveg és interpretáció*. 17–41. Budapest: Cserépfalvi Kiadó, 1990.
- HANS-GEORG GADAMER: A nyelvek sokfélesége és a világ megértése. Fordította Egyedi András. In *Athenaeum* I. kötet, 1. Füzet, 3–14. pp. 1991.
- PÁL GÁBOR: Politikai hermeneutika. In *Politikatudományi Szemle* XIII. évf. 2004. évi 1–2 szám, 337–348. pp.
- TERRELL CARVER: Diskurzuselemzés és a nyelvi fordulat. Fordította Szegedi Gábor. *Politikatudományi Szemle* XIII. évf. 2004 évi 4szám, 143–148. pp.

II. Értelmezés és politika: Clifford Geertz

- CLIFFORD GEERTZ: Sűrű leírás: Út a kultúra értelmező elmélete felé. Fordította Berényi Gábor. Clifford Geertz: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások*. 170–199. pp. Budapest: Századvég Kiadó 1994.
- CLIFFORD GEERTZ: Elmosódott műfajok: A társadalmi gondolkodás átalakulása. Fordította Kovács Éva. Clifford Geertz: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások*. 268–285. pp. Budapest: Századvég Kiadó, 1994.
- CLIFFORD GEERTZ: Mély játék: Jegyzetek a bali kakasviadalról. Fordította Lovász Irén. Clifford Geertz: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások*. 126–169. pp. Budapest: Századvég Kiadó, 1994.
- CLIFFORD GEERTZ: A sokféleség édes haszna. Fordította Andor Eszter. Clifford Geertz: *Az értelmezés hatalma. Antropológiai írások*. 332–351. pp. Budapest: Századvég Kiadó

III. *Politika és a politikai fogalma: Carl Schmitt*

- CARL SCHMITT: A politikai fogalma. Előszóval és három korolláriummal kiegészített 1932-es szöveg. Fordította Cs. Kiss Lajos. *Carl Schmitt: A politikai fogalma. Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok.* 6–102. Budapest: Osiris – Pallas Stúdió – Attraktor Kft., 2002.
- CARL SCHMITT: A partizán elmélete. Közbevetett megjegyzés a politikai fogalmához. Fordította: Cs. Kiss Lajos. *Carl Schmitt: A politikai fogalma. Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok.* 103–173. Budapest: Osiris – Pallas Stúdió – Attraktor Kft., 2002.
- Cs. KISS LAJOS (szerk.): Carl Schmitt jogtudománya. Tanulmányok Carl Schmitttről. Budapest: Gondolat Kiadó, 2004.
- SZABÓ MÁRTON: Politikai versus politikai. Carl Schmitt „das Politische” fogalma. In Szabó Márton: *A diszkurzív politikatudomány alapjai.* 71–85. pp. Budapest: L'Harmattan, 2003.
- SZABÓ MÁRTON: A politika fogalmának elmélyítése. Carl Schmitt partizánelméletéről. In Szabó Márton: *A diszkurzív politikatudomány alapjai.* 86–97. pp. Budapest: L'Harmattan, 2003.
- BENCZE GYÖRGY: A politikum sajátossága. (Előadás a Mindentudás Egyetemen) VI. szemeszter, 17. előadás, 2005. május 30.

IV. *Politika és diskurzus: Michael Oakeshott*

- MOLNÁR ATTILA KÁROLY: Bevezetés. *Michael Oakeshott: Politikai racionalizmus.* 7–122. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó, 2001.
- PAUL RICOEUR: Erőszak és nyelv. Fordította: *Boda Zsolt.* In Szabó Márton (szerk.): *Az ellenség neve.* 124–136. pp. Budapest: Józsefvárosi Műhely Kiadó, 1998
- PAUL RICOEUR: Politikai nyelv és retorika. Fordította *Boda Zsolt.* In Szabó Márton – Kiss Balázs – Boda Zsolt (szerk.): *Nyelv, szimbólum, retorika, diskurzus: Szövegváltozatok a politikára.* 53–62. pp. Budapest: Tankönyvkiadó-Universitas.

V. *Politikai diskurzuselmélet: Ernesto Laclau*

- ERNESTO LACLAU: The Impossibility of Society. in: Ernesto Laclau: *New Reflection on the Revolution of Our Time.* 89–92. p. London and New York: Verso, 1990. (magyarul is kéziratban, fordította Szabó Márton)
- ERNESTO LACLAU (2004) Philosophical roots of discourse theory. In <http://www.essex.ac.hu/centre/TheoStud/frameset.asp?p=onlinepapers.asp> (magyarul is kéziratban, fordította Szabó Márton)
- ERNESTO LACLAU, ERNESTO: *The populist reason.* London: Verso, 2006.
- JACOB TORFING: Diskurzuselemzés és a Laclau–Mouffe féle posztstrukturalizmus. Fordította Szegedi Gábor. *Politikatudományi Szemle* XIII. évf. 2004 évi 4. szám, 149–153. pp.
- Diskurzuselemzés: kritika és védelem. Fordította Szabó Márton. In *Politikatudományi Szemle* XIII. évf. 2004 évi 4. szám, 169–170. pp. (*European Political Science*, szerkesztőségi cikk)
- VÉRONIQUE MOTTIER: Diskurzuselemzés és az identitás/különbözőség politikája. Fordította Szegedi Gábor. In *Politikatudományi Szemle* XIII. évf. 2004. évi 4. szám, 155–159. pp.
- TORFING, JACOB: *New Theories of Discourse: Laclau, Mouffe and Žižek* Oxford: Blackwell, 1999.
- DAVID HOWART – JACOB TORFING: *Discourse Theory in European Politics*, Palgrave London: Macmillan, 2005.

VI. Politika fogalomtörténeti tükörben: Kari Palonen

KARI PALONEN: Introduction: from policy and polity to politicking and politicization. In Kari Palonen and Tuija Parvikko eds.: *Reading the Political. Exploring the Margins of Politics*. Helsinki: The Finish Political Science Association, 1993. 6–16. pp. (magyarul is kéziratban, fordította Szabó Márton)

KARI PALONEN: *The Struggle with Time. A conceptual History of 'Politics' as an Activity*. LIT Verlag: Hamburg – London – Münster, 2006.

REINHART KOSELLECK: Ellenségfogalmak. Fordította Szabó Márton. In Szabó Márton (szerk.): *Az ellenség neve*. 12–23. pp. Budapest: József Műhely Kiadó, 1998.

REINHART KOSELLECK: Elmúlt jövő. A történeti idők szemantikája. Fordította Hidas Zoltán, Szabó Márton. Budapest: Atlantisz Kiadó, 2003.

SZÚCS ZOLTÁN GÁBOR: Újkonzervatív forradalom. A nyelvi újítás mint diszkurzív stratégia az 1998-as kormányprogram vitájában. In Szabó Márton (szerk.): *Fideszvalóság. Diszkurzív politikatudományi értelmezések*. 199–127. pp. Budapest: L'Harmattan Könyvkiadó, 2006.

Budapest, 2007 január 31-én

Szabó Márton
egyetemi tanár
szabo@mtapti.hu
www.mtapti.hu/pdk